

Za sociálním mírem . . .

Napsal Dr. Miloš Švácha.

Německu se nedá upřít, že v oboru sociálně-politickém vážně pracuje. Iniciativními návrhy sociálně-politickými se to v německém parlamentu jen hemží a vláda sama neopomíjí v žádném zasedání předložiti aneb aspoň ohlásiti řadu předloh sociálně-politických. A co zvláště dlužno konstatovati: není tu žádného plánu experimentování ani sociálně-politické činnosti »na oko«, jež jest vlastní vládě naší, která ze sociálně-politických předloh vytloukati chce politický kapitál, nýbrž vážná snaha, osnovy založené na bohatém indukčním materiálu a svědomitým studiu theoretickém. Zde Německo zápasí se Švýcarskem.

Nejnověji — nedávným prohlášením státního sekretáře hrab. Posadowského — vystoupila na povrch diskuse otázka t. zv. komor pracovních, jichž zavedení v Německu opověděl císař Vilém II. již ve svém poselství z roku 1890.

Nejdříve snad upravme si terminologii. Rozeznávejme komory pracovní« a »komory dělnické.« V obou případech jde o zvláštní sociálně-politický útvar, jemuž přísluší má urovnávání právních sporů i pouhých zájmových konfliktů mezi zaměstnavateli a dělníky, sbírání informací o poměrech pracovních, zastupování zájmů dělnictva vůči úřadům, sestavování vzorných smluv pracovních, podávání dobrých zdání o poměrech dělnických atd.

Jde-li prostě o zájmové zastoupení dělnictva, mluvíti budeme o »dělnické komoře,« mají-li však v nové instituci vedle sebe zasédati i zaměstnavatelé i dělníci, mluvíti budeme o »komoře pracovní«. Věc bude později obšírněji vyložena. To zatím k vysvětlení.

Prvým státem, jenž zavedl komory pracovní, byla Belgie. Zákonem ze dne 16. srpna 1887 vyvolány k životu t. zv. »Conseils de l'industrie et du travail,« jež zřídily se v každé obci, kde se to uznalo účelným. Každá takováto rada sestává z tolika sekcí, kolik jest skupin živnostenských v té které obci a do každé sekce volí své zástupce (6—12), jak zaměstnavatelé tak zaměstnaní stejným počtem. Aktivní volební právo přísluší mužským i ženským zaměstnavatelům i zaměstnaným, pokud překročili 25. rok svého věku a v příslušné živnosti nejméně 5 let byli činní, pasivní volební právo mají však jen 30letí. Členové komory pracovní volí se na 3 leta. Úkolem sekcí jest prostředkovati v zájmových sporech mezi zaměstnavateli a zaměstnanými a podávati úřadům návrhy a dobrá zdání.

Pokud jde o výsledky dosavade docílené, lze uvéstí následující: V roce 1901, tedy 14 let po inauguraci zákona, existovalo v celé Belgii 78 rad s 310 sekcemi. Zákon zná sice též shromáždění delegátů všech sekcí, avšak všechny sekce dosud k poradě společně svolány nebyly.

Prostředkovací činnost při sporech zájmových zůstala daleko za vším očekáváním. V letech 1898—1900 vypuklo v Belgii celkem 849 stávek; z nich bylo jen 26, v kterých komora intervenovala, a 16, při nichž docílila dohody. Intensivnější činnost vyvinuly sekce v podávání dobrých zdání, v pracích statistických a t. d.

Celkem lze o belgické organizaci říci, že jest příliš volná, že schází jí nutná oprávnění, a že se jí nedostává peněz. —

V Nizozemí vydán byl po dlouhém jednání dne 2. května r. 1897 zákon o komorách pracovních, t. zv. *Wet op de Kamers van arbeid*.

Zákon obsahuje především zevrubné předpisy o konstituování a organizaci komor. Volební právo aktivní přísluší každému státnímu příslušníku mužského i ženského pohlaví, jenž dovršil 25. rok a v příslušné živnosti v posledním kalendářním roce byl zaměstnán. Pasivní volební právo mají však jen osoby 30leté. Na rozdíl od belgických rad zakládá se v Nizozemí pro spřízněné živnosti v celé zemi vždy jen jedna skupina. Úkoly komor holandských jsou stejny ako komor belgických. Počet členů komory činí 8—12. Komora má dva předsedy, kteří se v úřadování vždy po půl letě střídají, jednoho voleného zaměstnavatele, jednoho dělnickými členy komory. Komora schází se nejméně čtyřikrát v roce.

O dosavadní činnosti komor docházejí tyto zprávy: Účast při volbě členů komory jest celkem slabá; účastnit se jí z oprávněných zaměstnavatelů jen asi 20⁵¹, z oprávněných dělníků jen asi 30⁷ procent. Příčinou toho jest zvláštní indifference zaměstnavatelů a dělníků.

Komory nizozemské zřízeny byly zvláště pro skupinu stavitelskou, živnosti potravinářské, konfekcionářství atd. Počet členů komory činí průměrem 10. Schůze navštěvovány jsou pilně. Úřadováním pověřen v komoře bývá tajemník, zpravidla bez akademického vzdělání, jeho úřad jest úřadem čestným. Náklady komor holandských nese stát. V roce 1903 bylo do rozpočtu státního k tomu účelu zařaděno:

na cestovné členům komory	zl. 20.000.—
» správní náklady	» 10.000.—
» nákup časopisů a jiných tiskopisů	» 2.500.—
» cestovné smírčího soudce	» 200.—
dohromady	zl. 32.700.—

Finanční otázka činí nizozemským komorám vůbec veliké starosti, ve všech jejich zprávách výročních dočítáme se v tom směru stesků. Zvláště se neudrží ustanovení, že funkce tajemníka komory nesmí býti honorována. Ústřední organizace holandských komor není. Jen jednou (27. června 1902) sjeli se zástupci jich do Utrechtu, ale sjezd zůstal bez praktického výsledku.

Komorám holandským přísluší zjednávat dle slov Schulze-Gävernitzte »sociální mír«, t. j. prostředkovati v zájmovém boji kapitálu a práce. Přísluší jim nejen řešiti právní konflikty z námezdního poměru vyplývající, nýbrž i pouhé spory zájmové. Příklad: stěžuje-li si dělník na špatné zacházení se strany zaměstnavatele, nebo činí-li zaměstnavatel další trvání poměru služebního závislým na vystoupení dělníka z odborové organisace, anebo nechce-li dělnictvu mzdu zvýšiti — nemá dělník práva žalovati zaměstnavatele, nejde tedy o konflikt právní, nýbrž jen o pouhý spor zájmový. I tu jest komora oprávněna k intervenci. Takových rozepří bylo v komorách nizozemských rozřešeno v roce 1900 na 104, v roce 1901 již 172. Z největší části týkaly se rozepře ty neoprávněného propuštění z práce.

Nizozemské komory podávají dále úřadům různé informace zvláště o mzdě, o pracovní době, o stavu pracovního trhu, o příčinách, způsobu a průběhu stávek a výluk, o obsahu smluv pracovních, o mladistvých dělnících, o učednících, o zakládání odborových spolků, o dělnictvu domáckém atd. Pravidelně zasílají čtvrtletně ministru vnitra příslušné zprávy. Materiál komorami zaslaný zpracuje se pak v statistické ústřední kanceláři.

Pokud jde o zastoupení zájmů dělnických vůči úřadům, lze vzdáti komorám nizozemským jen pochvalu. Tak zvláště ujímají se úpravy řízení submisního, zřizování, pokračovacích a odborných škol, potírání alkoholismu, atd.

Vedle této činnosti udílejí nizozemské komory i dobrá zdání interesentům, spolupůsobí při zdělávání pracovních smluv atd.

Celkem lze i o nizozemských komorách říci, že dosud pronikavých výsledků nedocílily. Příčinou toho jest jednak, že dělnictvo nizozemské není dosud politicky zralé, jednak, že komory mají vadnou organisaci, že tu není centralisace, jednak konečně i to, že nemají potřebných oprávnění.*) —

Ve Francii vyvíjela se instituce tato jinak. Belgické a nizozemské organisace mají zákonný podklad, francouzské »conseil du travail« zavedeny byly jen prostým dekretem k návrhu ministra Millerauda dne 17. září 1900. Úkoly jsou v podstatě stejné jako u komor v Nizozemí a v Belgii. Způsob volby členů rady jest však jiný: ve Francii volí odborová sdružení a to jak zaměstnavatelů, tak i dělníků a dále živnostenské soudy (Conseils des prud' hommes). Dosavadních voleb zúčastnilo se ze 462 zaměstnavatelských sdružení 98, ze 467 dělnických odborových sdružení 286, tedy 48 resp. 70 procent. To jest vůči Nizozemí v podstatě lepší resultát.

Proti dekretu vznikla ve Francii mocná reakce. Tvrdilo se, že zavedení nové instituce mělo státi se zákonem, dále že vůbec

*) Pěknou monografii o nizozemských komorách napsal univ. docent v Tübingkách dr. B. Harms: »Die holländischen Arbeitskammern« Jena, Gustav Fischer 1903.

půda k pokojné spolupráci zaměstnavatelů a dělníků dosud není připravena, že nastane zeslabení syndikátů a odborových sdružení atd.

Úsudku o činnosti nové instituce ve Francii dosud nelze podat, ježto provedeny byly volby jen v Paříži. Conseily byly sice též zřízeny v Lyoně, Lensu, Lille a Marseille již r. 1901, činnost však dosud nezahájily.

O tendenci dalšího vývoje dá se souditi z návrhu člena senátu Bérangera, podaném brzy po vydání Millerandova dekretu, o němž se sněmovna poslanců bude právě raditi. Béranger žádá, aby způsob voleb přizpůsoben byl volebnímu systému v Nizozemí a Belgii a aby přímý vliv odborných sdružení byl odstraněn. Rovněž není v návrhu Bérangerově žádné zmínky o prostředkující činnosti nové instituce při stávkách a výlukách.

Jest nyní otázkou, zda návrh Bérangerův bude přijat. Profesor Raoul Jay, jenž o francouzských komorách v publikaci společnosti pro sociální reformu pěkně pojednává,^{*)} aspoň o přijetí návrhu pochybuje. —

V Anglii měly se věci zcela jinak. Zaměstnavatelé i dělníci shodli se tu na tom, že budou pracovní podmínky ustanovovati cestou pokojných úrad a spory že budou urovnávati výbory utvořenými ze zástupců obou stran. Tak vyvinuly se dle Harknera (Dělnická otázka) jednak smírčí komory, jednak rozhodčí soudy. Smírčí komory, jež založil továrník na vlněné zboží Mundell v Nottinghamu, snaží se odstraniti rozepře pomocí vyjednávání (negotiation), kdežto při rozhodčích soudech dle R. Kettle-a nastupuje smluvní podrobení se výroku nestranného rozhodčího, ježž obě strany společně jmenovaly. K nějaké zákonodárné nebo jen administrativní akci však v Anglii nedošlo.

Italské »dělnické komory« nejsou žádnými »komorami práce« v našem slova smyslu, nejsou totiž korporacemi, v nichž zastoupeny by byly obě strany: zaměstnavatelé i dělníci. I státní inaugurace nemají. Kladou vůbec důraz na neobmezenou autonomii. Vzorem byla tu organisátoru pařížská bursa práce, jelikož však bylo úmyslem, aby obor působnosti komor nevztahoval se jen na sprostředkování práce, nýbrž na celkové hájení zájmů dělnických, bylo voleno širší slovo. Proto nazval je Guoichiani »Camerce del Lavoro«.

Prvá taková komora zřízena byla v Miláně r. 1891 a zůstala nejvýznamnější. Její stanovy slouží jiným za vzor. V Miláně tvoří všechny dělnické odborové spolky vlastní komoru, odborové organisace každé jednotlivé živnosti pak sekci této komory — a tyto sekce jsou vlastními nositeli instituce. Členy komory jsou všechny dělnické spolky (ženské pohlaví není vyloučeno). Komory jsou reprezentovány ústřední kanceláří, jež skládá se z delegátů sekcí a spravována jest exekutivním výborem, ježž volí členové všech

^{*)} Raoul Jay: Die Arbeitsräte in Frankreich. Jena. Gustav Fischer, 1903.

sekcí (jeden delegát na 100 členů). Exekutivní výbor sestává z 18 členů volených na 1 rok. Výbor volí si 2 sekretáře k obstarávání běžné agendy. Každý, kdo přijat byl do komory, platí roční příspěvek 50 centesimů. Ustřední kancelář volí 4 komise: rozhodčí, správní, kontrolní a statistickou.

Pokud jde o úkoly komory, jest zásadou, že politické a náboženské tendence jsou vyloučeny. Na rozdíl od vytčených již úkolů komor uvést lze ještě, že vede dělnictvo k bratrství, solidaritě a vzájemné podpoře, že všímá si i hygieny, že stará se o umístění těch, kdož vystoupili z vazby, a o jejich rehabilitaci, že pečuje o vývoj konsumních, výrobních a úvěrních společenstev, konečně — na čež zvláštní jest klásti důraz — že pátrá po prostředcích, jimiž by povznést se dal intelektuelní a mravní stav dělnictva, jakož i jeho technická vyspělost.

Nesmí se mysliti, že členy sekcí jsou jen dělníci pracující za mzdu denní, patříť sem ku př. i domovníci, kuchaři, krejčí, truhláři, ševci, rukavičkáři, hřebenaři, zedníci atd.

Komory dostávají od obcí subvence, v Miláně činí tato 15.000 fr. ročně; vedle toho koupilo město komore budovu za 250.000 franků. Jest zajímavé, že komory se ucházejí o subvence obecní, zamítají však podpory státní. Guoichi-Viani, citovaný již, praví, že stát, tato vše obsahující, politická organizace by mohla vykonávati na autonomii komor nepříznivý vliv, kdežto u obcí to nejde, jelikož dělnictvo tu má velikou majoritu (jde o poměry italské). Podpora obcí není almužnou, dělnictvo zůstává správcem komor a obce plní tak jen svoji sociální povinnost ...

Tak tomu bylo až do poslední doby, kdy v Itálii nastal hlad a známé bouře. Vláda prohlásila komory za pravou příčinu nepokojů — a rozpustila je. Beránek obětní musel se přece najíti. Vláda obžalovala výbory, pohnala je před soud, jenž však skvěle jich nevinu manifestoval a je z obžaloby propustil. Nastává nové jednání. Kam povede, jest nejasno ...

Se švýcarskými poměry zabývati se dlouho nebudeme. Curyšské dělnické komory (zřízené roku 1901) jsou vším možným jen ne komorou pracovní v našem slova smyslu. Jest to vlastně jen svaz odborových dělnických spolků, jež vytkly si u vyloučení strannických a náboženských otázek sledovati zájmy, hospodářské zájmy dělnické třídy. Jest tu tedy jakási, třebas jen vzdálená spojitost s italskými komorami. I svaz komor těchto existuje. Valná hromada svazu volí 21člennou správní radu. Účelem komor jest »obsáhlá odborová organizace dělníků a dělnic« — nemají tedy s komorami práce nic společného. Pečují dle stanov o jednotnou organizaci dělnictva města Curychu, písemnou a ústní propagandu, pořádání květnové oslavy atd. Hlavní důraz klade se tu pak na politickou agitaci. —

Rovněž i ženevský »chambre de travail« není vlastně žádnou dělnickou komorou, nýbrž jen pouhým dělnickým sekretariátem, jemuž stát poskytuje subvenci. K úkolům jeho patří zvláště

udržování průkazu práce, provádění sociálních šetření, udílení rad dělnictvu atd. —

V Německu zabývají se otázkou komor pracovních již od roku 1871, kdy vyšla známá kniha Schönb erg o va »Úřady práce, nový to úkol německé říše.« Schönberg vytkl svým úřadům pracovním (Arbeitsamt) za hlavní úkol pečovati o zevrubnou statistiku práce; současně však tanuly mu i na mysli poradní sbory sestavené z podnikatelů i dělníků, kteréž by řešiti měly různé otázky poměru námezdního. Schönbergova kniha vznítla čilou diskusi. Politické strany říšského sněmu německého i zemských sněmů, organisace dělnické, spolky i společnosti nepřestávají se pak otázkou komor pracovních zabývati. Organisace i úkoly žádaných institucí konstruuji se brzy jednodušeji brzy složitěji.

V parlamentě navrženo bylo zřízení komor pracovních jak od poslanců sociálně demokratických, tak i od středu a strany nacionálně-liberální. Posledně ujalo se otázky zřízení komor pracovních centrum, jež podalo v prosinci loňského roku návrh, aby vláda postarala se o zastoupení dělnictva, aby tak toto mohlo »volně a v pokoji přání svá i stížnosti své i vůči státním úřadům tlumočiti.«

Energicky ujímá se zájmového zastoupení dělnictva v Německu nově zřízená »společnost pro sociální reformu«. Žádá zřízení říšského úřadu pracovního, jemuž příslušelo by stanoviti hospodářské i sociální poměry dělnictva a jemuž by přidružen byl zvláštní poradní sbor sestávající ze zástupců zaměstnavatelstva i dělnictva.

Konečně vytknouti sluší, že i říjnový frankfurtský sjezd dělnický otázkou komor práce zevrubně se zabýval a v tom směru i příslušnou resoluci přijal. —

(Dokonč.)

Za sociálním mírem . . .

Napsal Dr. **Miloslav Švácha**.

(Dokončení.)

Po této exkursi po jiných státech vracíme se k Rakousku. **Harms***) nerozpakuje se říci, že Rakousko jest jediným státem, jenž vážně zabýval se zřízením komor dělnických. V roce 1886 předložili poslanci liberální strany poslanecké sněmovně zevrubný návrh na zřízení 26 dělnických komor, jež by byly vlastně poradními sbory v otázkách dělnických. Komory ty skládati se měly z 12 až 36 volených členů. Aktivní právo volební příslušetí mělo každému dělníku, jenž dovršil 24. rok věku, jest rakouským státním občanem, umí čísti a psáti a aspoň po dvě léta byl v práci. Pasivní právo volební příslušetí mělo však jen 30letým. Náklad na komory nésti měl stát. Komorám těmto příslušetí mělo právo vysílati do říšské rady devět poslanců.

Návrh tento byl přikázán k projednání zvláštní komisi, v této však byl pochován. Když později došlo ke zřízení páté volební kurie, pozbyla otázka dělnických komor u nás politické příchuti a neoctlá se více v parlamentě. —

Diskuse v Německu netočí se ani tak kol otázky, zda dělnictvu vůbec jaké zájmové zastoupení přísluší, jako spíše kol otázky, má-li v nové instituci býti zastoupeno i zaměstnavatelstvo i dělnictvo, t. j. má-li nový útvar býti ve smyslu naší terminologie »komorou pracovní« (v níž by zastoupeny byly obě strany) nebo »komorou dělnickou«, jen ze zástupců dělnictva sestávající.

Navrhovatelé »dělnických komor« tvrdí, že zaměstnavatelé jsou již beztoho zastoupeni obchodními a živnostenskými komorami a že tudíž v komorách dělnických místo jim nepřísluší. Na proti tomu však uvádí se, že obchodním komorám přísluší jen hájiti zájmy obchodu vůbec, a docílí-li tu jakéhos úspěchu, úspěch ten dotýká se pak i zaměstnavatelstva i dělnictva. V literatuře jeví se směr přející více »komorám práce«. Tak i citovaný již **Harms**.

Při stále stoupajícím rozladění sociálním jest po našem soudu potřebí orgánu, jenž by protivy vyplývající z poměru námezdního mírnil, konflikty právní i pouhé zájmové urovnával. Úkolu svému hověl by však orgán ten jen tehdy, kdyby byl tak uzpůsoben, aby se k němu nejen dělník, nýbrž i zaměstnavatel s důvěrou obraceti mohl. A to předpokládá, aby v instituci té obě strany zastoupeny byly. Pak by byl orgán ten jistě sociálním požehnáním. Stávky i výluky raní jako dvojsečný meč obě strany, ať zvítězí ta nebo ona, a v dnešní době konkurence ciziny a silné deprese domácí jest každý interní spor z poměru námezdního vyplývající, ba i každé napjetí nanejvýše povážlivým. Komor pracovních žádá si

*) Dr. B. **Harms**: Deutsche Arbeitskammern. Tübingen. H. Laupp. 1904.

zájem výroby domácí a zájem hospodářského pokroku, v první řadě jest to však požadavek spravedlnosti . . .

Další rozpory trvají o tom, má-li vytvořen býti útvar samostatný, či má-li připojena býti nová organizace ke korporacím nebo institucím jiným. Tak jmenují se v Německu obchodní a živnostenské komory, kupecké soudy, živnostenské soudy atd.

Přidružení komor ke komorám obchodním i po našem soudu nebylo by praktickým. V té věci máme již své zkušenosti s hromadami pomocnickými u společenstev živnostenských. To by bylo nerovné postavení, jež by pak vši společné práci zaměstnavatelů a dělníků vadilo. Tohoto patriarchálního systému rozhodně nelze užiti u dělnictva průmyslového. Ostatně víme, že i při zakládání nové nucené organizace rolnické naskytly se vážné důvody proti přivěšení hromad zemědělských dělníků, a i ze socialistické strany požadavek tento zvláště horlivě se nehájil, jako spíše naopak akcentovalo se rozšíření volebních sborů.

V Německu uvažuje se též o tom, aby byla nová instituce připojena k soudům živnostenským, resp. kupeckým. Návrh ten doznává však málo příznivého přijetí. Důvod jediný byl by snad ten, že německé živnostenské soudy — u nás schází i tento předpoklad — fungují též při stávkách a výlukách jakožto orgány dohodčí.

Ale i v Německu pohybuje se tato činnost jen ve skromných mezích. Dle J a s t r o w a (Sozialpolitik u. Verwaltungswissenschaft I. 1902) byly požádány živnostenské soudy německé o intervenci v takových případech r. 1896 jen 42krát, r. 1900 jen 80krát, docílily pak narovnání r. 1896 jen 18, r. 1900 jen 28. Od r. 1893 do r. 1900 byly dožádány jen 27krát a docílily narovnání jen 119.

H a r m s rovněž není přítelem této myšlenky a navrhuje spíše osamostatnění nové instituce. Myslím, že by se to pro počátek nedoporučovalo. Řeknu hned proč. Nová instituce má raziti cestu vzájemnému sblížení zaměstnavatelstva i dělnictva. Má-li tomuto úkolu plně vyhovovati, nutno dříve obě strany k tomu vychovati. To zase předpokládá poněkud pokusy tam, kde už nějakým způsobem, třebaže vzdálenějším, obě strany vedle sebe působí.

Soudím, že jest socialně-politickou chybou vytvořit dedukcí jistou formu a s ní si hned zaexperimentovat. Trochu více indukční metody by nám nevadilo. Sbírat zkušenosti, poněkud dávati kámen ke kameni jest správnějším, nežli vyvolati velkou na pohled instituci a vtěsnati do ní material nezpracovaný. Tak obyčejně se stává, že instituce nepřilehne k poměrům a prostě selže. Příkladů snad uváděti nemusím.

To přivádí mne k myšlence na pohled dosti odvážné, zda totiž nedoporučovalo by se komorovou instituci přidělit k některé organizaci pojištění dělnického, třeba k úrazovým pojišťovnám.

Především zde působí již vedle sebe zaměstnavatelé i dělníci. Dále úkoly komor přimkly by se vhodně k úkolům úrazových

pojišťoven. Někde jsou úkoly ty již paralelní: statistika podniků, úrazů, dobrá zdání a iniciativní návrhy v záležitostech dělnických, stavba dělnických domků, živnostenská hygiena, ochrana proti úrazům atd. Šlo by tedy jen o řešení konfliktů právních i zájmových, jež by pak co nový úkol úrazovým pojišťovnám narostly. Uvážili-li se, že jednou k zavedení invalidního pojištění a k celkové reformě pojištění úrazového i nemocenského dojde a že pojištění patrně ve smyslu intencí rozhodujících kruhů k nemocenským pokladnám přimknuto a v nich soustředěno bude, odpadne úrazovým pojišťovnám valná část úkolů; proto snadno by toto nové rozšíření působnosti své překonaly.

Nemyslím tím, aby úkoly komor prostě vtěleny byly do stanov úrazových pojišťoven, ale aby na způsob Jednoty nemocenských pokladen připojena byla volně nová instituce k úrazovým pojišťovnám. Námitka, že Jednota nemocenských pokladen jest chorobným útvarem a se neosvědčila, byla by nemístná, jelikož příčina toho vězí jinde, totiž vůbec v choré organizaci nemocen. pojištění.

Výhodou bylo by též, že režie nové instituce — a s otázkou finanční musí se při každé nové instituci vážně počítati — by tím snad nadobro odpadla nebo aspoň na minimum se obmezila.

To by tak byly aspoň nejširší obrysy. Do detailů organizace, vázání rámcem této úvahy, pouštěti se nemůžeme. Jedno však musíme prohlásiti: že nutno tu raziti veskrze cesty nové. Organizace podobných útvarů již stávajících osvědčila se býti všude vadnou a jest příčinou dosavadních nezdarů.

Blížím se ku konci.

Správně H a r m s praví, že nikdo nesmí mysliti, že by se zavedením nové instituce ihned nastal socialní mír. Pomalu, velmi pomalu lze překročiti hory nepřátelství, předsudků a vzájemné nedůvěry mezi podnikateli a dělnictvem. Nutno vyvolati nejdříve na obou stranách vzájemnou ochotu. Možnost pokojného spolužití nebude snad popírati žádný. Ano tvrdím, že ono jest nejen možným, ale nanejvýše nutným.

Cituji tu Herknera (Dělnická otázka 1898): Organizace dělnické vyvolaly protiorganizace zaměstnavatelské. Na stávky odpovídáno se strany podnikatelů zastavením práce. Přes mnoho zatvrzelých bojů nevedly však organizace přece k trvalému válečnému stavu. Když podnikatelé i dělníci ve sporech vyzkoušeli své síly, přišli k poznání, že musejí se navzájem uznávati za rovnoprávné strany při uzavírání pracovní smlouvy. I shodli se na tom, že budou pracovní podmínky určovati pokojnou úradou a spory, plynoucí z uzavřených smluv, že budou urovnávati výbory utvořenými ze zástupců obou stran. Tím ona svoboda, již dnešní hospodářský řád předpokládá, na obou stranách netoliko formálně, nýbrž i z nemalé části materialně uskutečněna...

Jest to psáno o poměrech anglických, ukazuje však i nám tak jedinou cestu k hospodářskému pokroku. — Proto za pokus věc stojí a bylo by hříchem pokusu tohoto se neodvážiti.